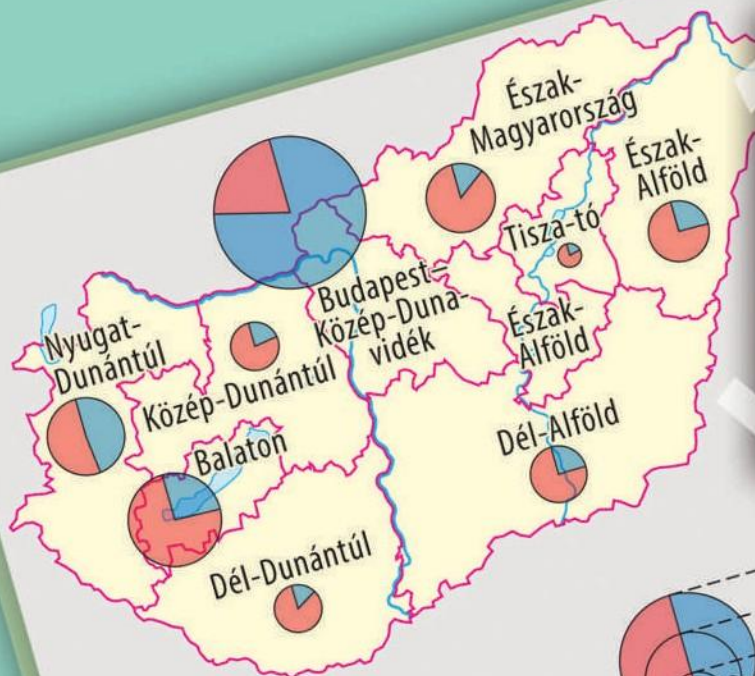

2. FEJEZET

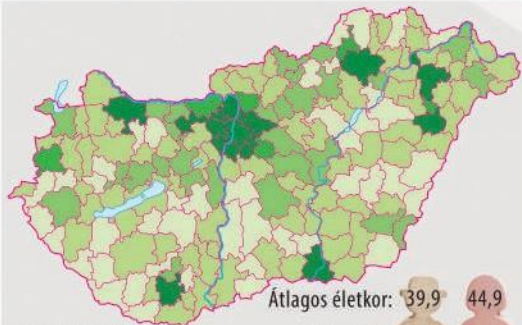
ÉLETÜNK MAGYARORSZÁGON

A vendégek száma és a külföldi vendégek aránya a turisztikai régiókban (2013)

magyarok

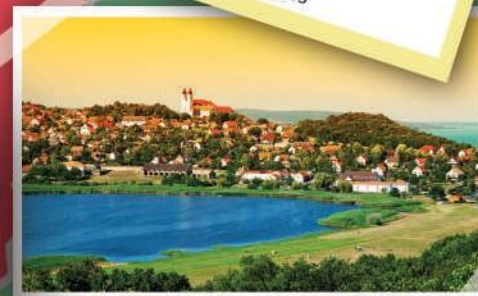
Népsűrűség (2015)
(országos átlag: 106 fő/km²)

Népsűrűség (fő/km ²)
50
100
150
200

Átlagos életkor: 39,9 44,9

Népesség: 4 696 5 160
ezer fő ezer fő

(fő/km²)

1.

Az Alföld és a Kisalföld

Nem csak pusztá aróna

„Lennazalföldtengersíkvídekén/Ottvagyokhonn,ottazénvilágom;/Börtönéből szabadútsaslelkem,/Haarónákvégtelenjét látom.” – írta Petőfi Sándor Az alföld című versében. Induljunk útnak! Fedezzük fel a költő által megénekelte Alföld és „kistestvére” a Kisalföld végtelen rónáit!

Kedves versenyre készülő diákok!! A tankönyv kimásolt részei közül az Alföldre és az Északi középhegységre vonatkozó részeket nézzétek át!

Hogyan épül fel a lecke?

A „mozaikok” egy kiválasztott szempont (pl. keletkezés, felépítő kőzet) szerinthaladunk, csoportok basoroljukatájukat. Aközös jellemzők leírásához kép vagy ábra és a hozzájuk kapcsolódó tájak megnevezése tartozik. (Az egyik csoportba a hordalékkúpok kerültek. Aróluk szóló „mozaikban” megtudhatod, hogy hogyan keletkeztek ezek, s hogy hol alakultak ki hordalékkúpok az Alföldön és a Kisalföldön. Egy másik mozaikban a hordalékkúpok felszíni kőzeteit (löss, homok) ismerheted meg.) Aközös jellemzők bemutatása mellett felhívjuk a figyelmet néhány egyéb jellemzőre (földrajzi jelenségre – pl. szikesedés; emberi tevékenységre – folyószabályozás) is.

Ezt követően egy rendszerező **táblázat** segítségével foglaljuk össze az előző részben leírt információkat. A tanulás során ezt a saját szavaiddal kell elmondanod összefüggő mondatokban, figyelve a helyes fogalomhasználatra. Mivel a leckében 2 nagytájat mutatunk be, a gondolat-térkép segítségével kiemelni a közöttük lévő hasonlóságokat és különbségeket is.

Majd a „Táj” képek részben további, elsősorban természetföldrajzi információkat olvashatsz, összefüggéseket kereshetsz, képeket elemezhetsz. Érdekes **utazást** is tehetsz a leckében feldolgozott tájakon. A legérdekesebb földrajzi és kulturális látnivalókkal ismerkedhetsz meg egy-egy feladaton keresztül. Így lesz teljes a tájakról alkotott kép.

Alföldi mozaik

A Kárpát-medence közepén fekvő Pannon-medence síkságait, az Alföldet és a Kisalföldet hordalékkúpok és estők és síkságok mozaikja alkotják. Alósszal vagy homokkal fedett tájat az ember az évszázadok során fokozatosan birtokba vette és átalakította.

1.2. ábra. A hegységekből kilépve...

Olvasd le a térképről, hogy mely ágakra szakad a Kisalföldre érő Duna!

A hegységekben a gyorsan áramló víz kellő energiával rendelkezik ahhoz, hogy a törmelék nagy részét magával szállítsa. Amikor azonban lankásabb területre ér a folyó, lelassul. Ezzel csökken az ereje, ezért a szállított hordalék nagy részét lerakja: ún. **hordalékkúpot** épít. Legtipikusabb példája hazánkban a **Szigetköz** és a **Csallóköz**, melyeket az Alpokból a Kisalföldre érkező több ágra szakadó Duna épített.

1.1. ábra. Vándorló homokbuckák...

A Kiskunság és a Nyírség homokkal fedett hordalékkúpja. A szélagyér növényzetű területeken most is mozgásban tartaná a homokot, ha megállítására nem telepítettek volna akácot, gyümölcsfákat és szőlőt.

1.3. ábra. Finomszemű törmelékkal borítva...

Milyen talaj képződik a löszön?

A jégkorszak során a leőryomulójétakaró az útjában kerülő kőzeteket folyamatosan koptatta, gyalulta. E pusztító munka eredményeként rengeteg törmelék keletkezett, amely a folyók tovább szállítottak. A folyók ártereiről és kiszáradt hordalékkúpjairól a finomszemű törmelék a szél elszállította, majd felhalmozta. A hordalékkúpok egy része így **lössz** fedett. Ilyen pl. a **Mezőföld**, a **Körös–Maros köze** és a **Nagykunság**.

1.4. ábra. Ilyen volt, ilyen lett...

Modellezték homokasztalon a folyószabályozás folyamatát!

Alföldjeink természetes növénytakarása az erdős puszta: a virágos réteket kisebb-nagyobb facsoportok szakitják meg, de összefüggő erdőmármegalakul ki. Ligetes mezőségek, lápok, mocsarak jellemzik. Ezzel képpel azonban csak igen kevés helyen, pl. a **Kiskunság homokbuckás területén** vagy a Bátorligeti-őslápon találkozhatunk. Az ember az évszázadok során ugyan is feltörte, művelés alá vont a területet: szántók, legelők vették át a természetes növényzet helyét. Az egykor érintetlen táj ma már **kultúrtáj**. (A természet tájátalakításának fontos lépése volt a folyószabályozás.)

1.5. ábra. Ahol a víz az úr...

Alföldjeink legmélyebben fekvő területei a folyók áradatainak ura és új víz alá kerültek. Az árvizek során szétterített hordalék gyakran asztallap simaságúvá egyengette a területet. Ilyen **tökéletes síkság** pl. a Hortobágy.

1.6. ábra. Besózva...

Gondokodj! Mely emberi tevékenység hatására indulhat meg a szikesedés?

Az Alföldön sétálva a nyári melegben sok helyen látható a káfehűs kivilágosodás. A meleg, száraz helyeken, ahol több víz párolog, mint amennyi a talajba jut, a talajban lévő sóoldatok a felszín felé áramolnak, s ott a só kicsapódik, felhalmozódik. Ez a jelenség a **szikesedés**.

Az Alföld és a Kisalföld

Két terület összehasonlítását lépésről lépésre, egyszerre mindig csak egy szempontot vizsgálva érdemes végezni.

Először a legalapvetőbb információkat (pl. a tájak területe, fekvése, határai) egymással párhuzamosan célszerű bemutatni. A munkát az Alföld és a Kisalföld keletkezésének vizsgálatával folytathatod. Először a hasonlóságokat mutasd be, majd emeld ki az esetleges különbségeket! A két táj keletkezésének összehasonlítása után lépj tovább a következő szempontra (pl. az éghajlatuk összehasonlítására)!

Sokszor követjük el azt a hibát, hogy összehasonlításként először bemutatjuk az egyik tájat, majd ezt követően térünk át a másikra. Ez azonban csak egy egymástól független, felsorolás jellegű információközlés, nem valódi összehasonlítás. A párhuzamosságot a vázlati táblázatban is érdemes alkalmazni. Így tanulaskor először az összehasonlítás szempontjait, majd – két oszlopban egymás mellett – az arra adott két választ rögzítheted.

Olvasd le a térképről, hogy mely országok bonyúlik át az Alföld, illetve a Kisalföld!
(A leolvasást logikus sorrendben végezd! Ne feledd meg az égtájak megnevezését is!)

Olvasd le a térképről, hogy mely nagytájak határolják az Alföldet, illetve a Kisalföldet! (A leolvasást logikus sorrendben végezd! Ne feledd meg az égtájak megnevezését is!)

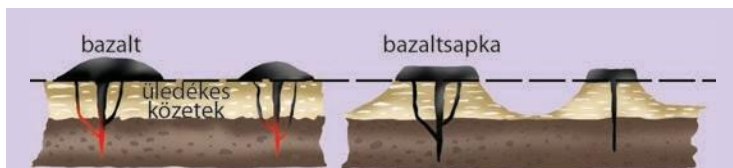
Alföldi nagytájaink

	Kisalföld	Alföld
Teljes területe (ebből a magyarországi)	9 000 km ² (4 000 km ²)	100 000 km ² (52 000 km ²)
Fekvése (helyzete, határai)	a Kárpát-medence és Magyarország északnyugati részén	a Kárpát-medence közepén, Magyarország középső, déli, keleti részén
Résztájai	- Vas–Soproni-síkság - Fertő–Mosonisíkvidek - Kemenes–Marcal-vidék - Győr–Esztergomi-síkvidek	- Duna mentisíkvidek - Mezőföld - Duna–Tisza közíháság - Tiszaisíkvidek - Kőrös–Marosköze
Keletkezése	A Kárpát-medence mélyen fekvő területei döntően feltöltődéssel keletkeztek. A folyamatban fontos szerepet játszott kezdetben a tenger, majd a folyókák és a szél. Alegacsonyabbanfekvőterületekkárterek, amelyeketafolyókakazáradásoksoránszétterítetthordalékkukkal töltöttek fel	
	pl. Mosoni-sík, Győr–Esztergomi síkvidek	pl. Hortobágy, Bodrogek, Közép-Dráva síkvidek
	Ahegységekbőlasiáságokra kiérkezőfolyókeséselecsökkent, ezértahordalékuknagy részétlerakták, ún. hordalékkúpokat építettek	
	pl. Szigetköz, Csallóköz (Európa legnagyobb hordalékkúpja, ami kiváló ivóvízbázis)	pl. észak-alföldi hordalékkúp síkság
	Jégkorszaki jég pusztító munkája során keletkezett finomszemű törmelék a folyók és a szél ideszállította, a szél az árterekről kifújta és a hordalékkúpokra lerakta (lősztakarókeletkezett)	
	pl. Rábaköz	pl. Mezőföld, Nagykunság, Kőrös–Maros köze
	A Kisalföld déli területénacsapadék, afolyóvíz és a szél pusztító (letaroló) munkátvégzett → tanúhegyek pl. Marcal-vidék	Az Alföldönahordalékkúpokanyagábólaszél kifújtaahomokotésfelhalmoztahomokkalfedett vidékekkeletkeztek, pl. (Kiskunság, Nyírség)

Az alföldek magaslatai

A rónák végtelen világát kisebb-nagyobb kiemelkedések teszik változatossá.

1.7. ábra. A Kisalföld déli peremén két bazaltsapkás tanúhegy, a Ság és az ábrán látható Somló magasodik

A térségben a harmadidőszakban a tóvá zsugorodó Pannon-tenger vize hullámzott. A tóban felhalmozódó üledékekre (főleg homok és agyag) vulkánkitörés során bazalt tufa és bazalt lávarakódott. A finom tavi üledéket a területről lassú szél és víz az évmilliók során elszállította, kivéve azokon a helyen, ahol a kemény bazaltsapka ezt megakadályozta. A hegyek tehát a területet egykor borító üledékes kőzetréteg magasságáról tanúskodnak.

Monddel összefüggő egészségmondatokban azokat az információkat, melyeket megtudtál az Alföldről és a Kisalföldről a táblázat, illetve a feladatok alapján! Figyelj arra, hogy osz szehasonlítás végezz! Ezt a tanulási technikát nemcsak földrajz ből tudod alkalmazni. Más tárgyaknál is működhet a „recept”. Írj le szószöveget, óvázlatot, majd próbáld meg aztszavaiddal összefüggő szóveggként mondani! Figyelj közben a pontos fogalomhasználatra!

1.8. ábra. A pannonthalmi Szent Márton-hegy

A Kisalföld keleti peremén álló tó-hegy tetején a Pannonthalmi Bencés Főapátság, hazánk egyik kiemelkedő történelmi emlékhelye, kulturális központja, a világörökségrésze

http://www.digicart.hu/vs_photos/vrtour/pannonhalma.html

Amit a természet ad – éghajlat, talaj

Hasonlítsd össze az atlasz tematikus térképeinek segítségével a két nagytáj éghajlatát!

Készíts logikai láncot az alábbi fogalompárok felhasználásával! Kisalföld – Alföld; nyugati – déli és keleti fekvés; jelentős – gyengülő óceáni hatás; több – kevesebb felhő; több – kevesebb csapadék; egyenletes – kevésbé egyenletes csapadékeloszlás; az évi napfénytartam értéke kisebb – nagyobb; az évi középhőmérséklet valamivel alacsonyabb – magasabb; kisebb – nagyobb év közepes hőingadozás; kiegyenlített – kevésbé kiegyenlített éghajlat; medence perem – medence belső

Olvasd le a térképről, hogy mely folyók a nagytájak főfolyói! Mely folyók ezek jobb, illetve bal oldali mellékfolyói?

Hol találhatók gyógyfürdők?

1.9. ábra. Az Alföldön több 10–50 m átmérőjű kúp alakú kiemelkedést, ún. kunhalmot figyelhetünk meg

Lakóhelyként, őrhelyként és sírhalomként szolgáltak. A végtelen tájat megtörő halmok régészeti kincsek benn gazdagok.

I A folyók városa: Győr

Az Audi és a Rába gyárvárosában találkozik a Mosoni-Duna, a Rába és a Rábca.

II A Duna Gibraltárja: Komárom

A Duna partján épült Monostori erőd Közép-Európa legnagyobb újkori erődje, egyszerre 8000 katona állomásozott benne.

III Az Öreg-tó partján: Tata

Az Öreg-tó partján álló vízi vár Zsigmond király vadászkastélya volt.

IV Ahol Joseph Haydn volt a házi zeneszerző: Fertőd

A Versailles-i mintára épült „Eszterháza” hazánk egyik legszebb barokk kastélya.

V Széchenyiek mauzóleuma: Nagycenk

Itt nyugszik többek között Széchenyi Ferenc a Nemzeti Múzeum alapítója és fia, Széchenyi István „a legnagyobb magyar”.

VI Agyógyítóvízvárosa: Bükfürdő

Hazánk egyik leglátogatottabb gyógyfürdője.

VII 800 éves történelem: Lébény

A 12. és 13. század fordulóján épült temploma hazánk egyik legjelentősebb román stílusú műemléke.

VIII Petőfi, Jókai és Deák iskolavárosa: Pápa

A legendák szerint Szent István itt találkozott pápától koronázható Asztrikkal. Innen a város neve.

IX A láthatatlan energia: a kisalföldi szélerőművek

A Kisalföld hazánk legszeleesebb tája. Itt érdemes szélerőműparkot létesíteni.

1 Halhatatlan emlékek: Szatmárcseke

A falu temetőjében nyugszik Himnuszunk írója, **Kölcsey Ferenc**. Fehérmárvány síremlékét különleges, csónak alakúra faragott fejfák között érjük el.

2 A vízzel hajtott malom: Túrístvándi

A ma is működőképes **vízimalmot** Mária Terézia korában építették. Agabonaórlását végző malomkereket a zárló víz által hajtott kerémozgatta.

3 Csaroda csodája: a református templom

A 13. században épült a gyönyörű fakazettás mennyezetű **református templom**.

„Táj” képek

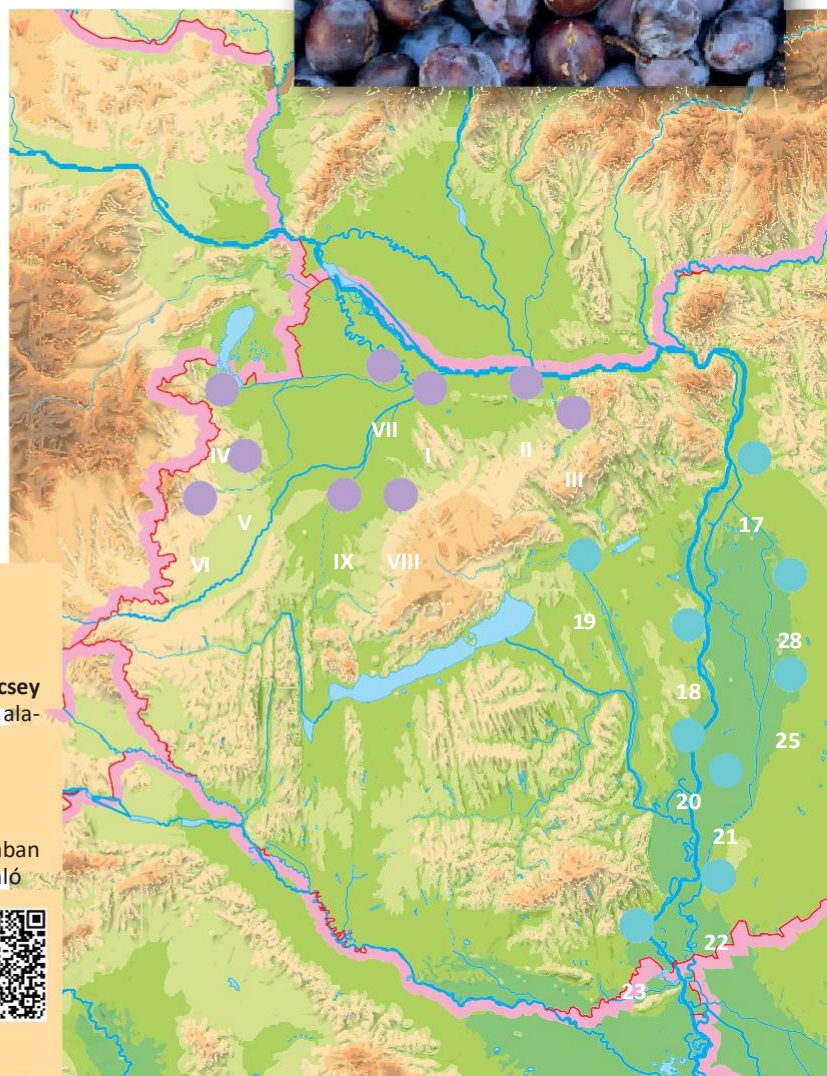

Hangulatos városok, magyarságtudatunknak részét képező történelmi emlékek, romantikus folyók, avégtelenség élménye... Utazzatok velünk Ti is! Alakítsatok csoportokat! Jár-játok végig az Észak- és a Dél-Alföld, illetve a Kisalföld legérdekesebb helyeit! Állítsatok össze egy osztálykirándulást a kiválasztott térségbe! Győzzétek meg társaitokat, hogy az általatok ajánlott térségbe menjenek kirándulni! Készítsetek rövid reklámszöveget, szóróanyagot! Ha van lehetőségetek, a feladat megoldásához

használjátok az internetet is!

4 Szatmárcseke: aszilva

A Szatmári térségben finomabbnál finomabb **szilvából** készült ételeket, italokat kóstolhatunk. Innen származik az egyik legősibb magyar szilva-fajta: a nemtudom.

- 5 A Nyíregyházi Állatpark**
Hazánk egyik legrégibb állatparkja.

- 6 A könnyező Szűzanya temploma:**
Máriapócs

1696-ban görögkeleti templomában egy istentiszteleten arra lettek figyelmesek a hívek, hogy a Máriát ábrázoló ikon könnyezik.

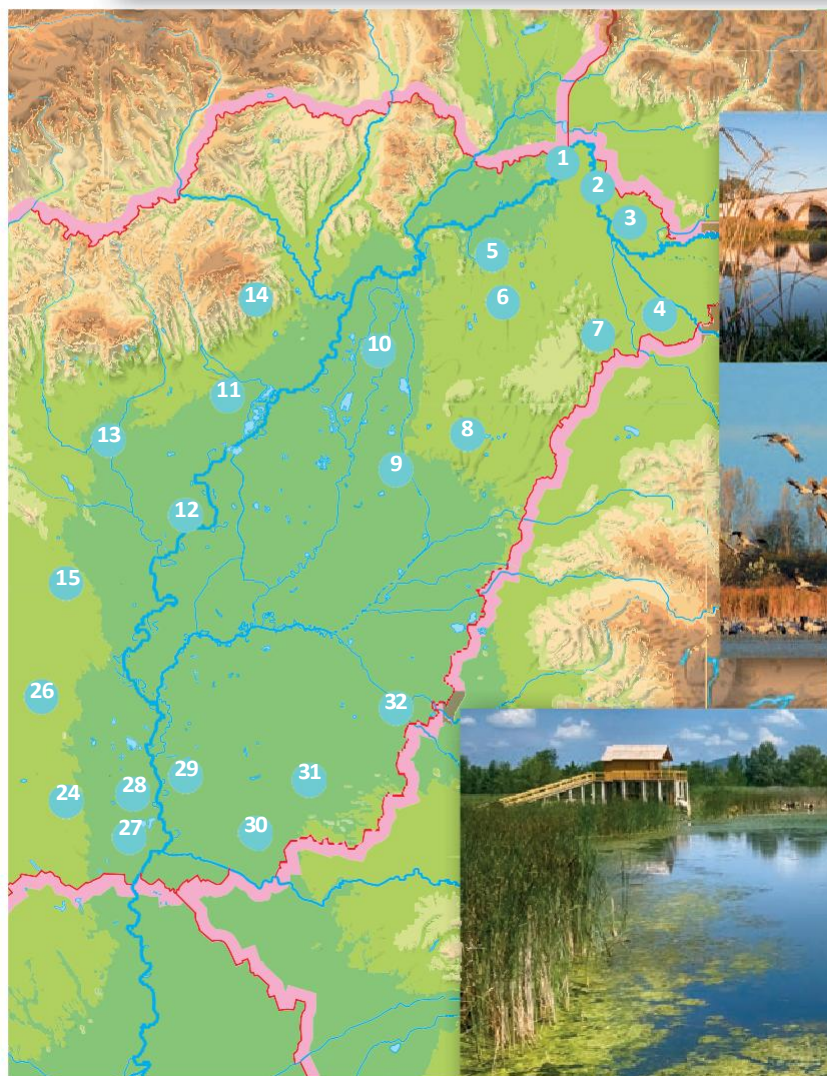
- 7 Betekintés a múltba: a Bátorligeti-ősláp**
Az ősláp az Alföld eljegesedését is átvészelő növény- és állatvilágát őrizte meg számunkra.

- 8 Debrecen – „a kálvinista Róma”**
Jelképe a gyönyörű Kossuth téren álló **Református Nagytemplom**. 1849 tavaszán itt mondták ki Magyarország függetlenné válását. A város más büszkesége a **Református Kollégium**, ahol többek között Kölcsey Ferenc, Arany János és Csokonai Vitéz Mihály „koptatta az iskola-padot”. A megyeközpont egyik legismertebb rendezvénye a **Virágkarnevál**.

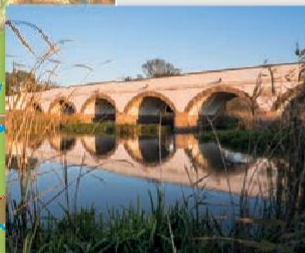
- 9 A fürdőzők paradicsoma: Hajdúszoboszló**
Európa legnagyobb fürdőkomplexuma: kalandmedencék, „tengerpart” és gyógymedencék várják a vendégeket. Gyógyító vizére szénhidrogének után kutattak, bukkantak rá.

- 10 Nem csak délibáb:**
a Hortobágy

Közép-Európa legnagyobb területű füves pusztája, az emberi beavatkozás eredményeként létrejött kultúrtáj. Az asztallap símaságú tökéletes síkság a szürkemarha, a pej színű nóniusz ló, a hortobágyi racka és a mangalica, valamint a házi bivaly otthona. A Hortobágy egyik jelképe a **Kilenclyukúhíd**.

Ősszel a melegebb területek felé tartó **darvak** tizezrei lepik el a Hortobágyot. Vonulásuk felejthetetlen élményt nyújt a természet szerelmeseinek.

- 11 Vízi paradicsom a víztározónál: a Tisza-tó**
Aháborítatlan vadvízország megmutatja, milyen volt az Alföld természetes állapotában. Idilli csend, a nádasban megbúvó 199féle madár faj az egyik, gyermekszivajtól hangos strandok a másik oldalán. **Mesterségestó**, a Kisköre ivóvízerőmű (Tiszavíz Vízerőmű) víztározója. Különleges élményt nyújt a Tisza-tavi Ökocentrum, ahol a víz „alatt” sétálva ismerkedhetsz meg a Tisza élővilágával.

12 Átkelőhely a Tiszán: Szolnok

Hazánkegyikfontosközlekedéscsomópontjaa Zagyva és a Tisza torkolatánál. Sziget, élményfürdő, színház, parkvár.

13 Veszeljes,,fegyver”: Lehel kúrtje

Akúrt–alegendaserint–akkorsorbultmeg, amikor azzal Lehel vezér homlokön vágta az öt legyőzőKonrádcászárt.AkúrttőJászberényben a Jász Múzeumbanőrzik.

14 A Mátyást kedvelők földje: a Matyóföld

A néprajzi táj központja Mezőkövesd. A két évszázados múltva visszatekintő rendkívűlgazdag szín- és formavilágú **matyó hímzés** 2012-ben felkerűltazUNESCOszellemikulturálisörökség listájára.

15 Cifra palota...Kecskemét

A beszélő köntös és a cifra palota városa. Híres szűlőttei: Kodály Zoltán zenetudós, néprajzkutató és Katona József, a Bánk bánírója.

16 A homokbuckák világa: Fűlőpháza

Árványhajás pusztva, ősbörőkás, a szél által mozgatót (**futó**)homok... Itt megtapasztalhatjuk, hogy milyen volt az Alföld az emberi beavatkozást megelőző, természetes állapotában.

17 A káposzta hazája: Vecsés

A tömörfeű, ízletes **vecsési káposzta** ország-szerte ismert.

18 Az acélváros: Dunaújváros

Hazánk egyik nehézipari központja (vasmű, gumigyár, papírgyár).

19 Királyaink székhelye: Székesfehérvár

Egykori királyi székhelyűnk, ma az ország egyik legfontosabb gazdasági központja.

20 Az atomváros: Paks

Az **atomerőmű** biztosítja hazánk villamos-energia-szűkségletének több mint a felét.

<http://www.atomeromu.hu>

21 Népi viselet, érseki palota, paprika: ez mind Kalocsa

A **kalocsai fűszerpaprika** a magyar konyha jellegzetes alapanyaga. A **kalocsai motívumok** nemcsak a népviseleteken, hanem a modern ruhadarabon is megjelennek.

22 A halászlé hazája: Baja

A **bajai halfőző fesztivál** minden évben rengeteg látogatót vonz a Sugovica (a Duna egy mellékágának) partjára.

23 Ahol minden évben elűzik a telet: Mohács

A télűző **busójárás** az UNESCO szellemi örökségrepresentatívlistájánszerepel.Avégzetes 1526-osMohácscsataharcmezejemanzeti emlékhely.

24 A csipkék királynője: a halasi csipke

A kézzel készített **(kiskun)halasi csipke** az 1904-es St. Louis-i világi kiállításon aranyérmetszerzett. Egy 50x60cm-es terítőt kb. 4500 óra alatt készítenek el.

25 Petőfi Sándor háza: Kiskőrös

A költőnek a város szívében megbúvó **szülőházát** 1880-tól tekintheti meg a nagyközönség.

26 A Kiskunság édeskincsei

„Kunság mezein” terem a zamatos **kajszi barack**. A futóhomok megkötésére agazdákszóltó telepítettek. Ez adja az alapjáthazánk legnagyobb területű **borvidékének**.

27 A Tisza szegleténél: Szeged

A várost romba döntő 1879-es árvízet követően a lakók megfogadták: ha újjáépül a város, egy templomot építenek... A **Fogadalmi templom** a város jelképe. (A Tisza felső szakaszát ekkorra már szabályozták, így a jegesár gyorsan leért a déli területekre. A még szabályozatlan, kanyargós részekben viszont feltorlódott a víz: szinte állandó volt az árvízveszély.) Szeged ismert terméke a **Pickszalámi édesfűszerpaprika**.

28 Zamatos barack Szatmarmazsól

Az **őszibarack** hazája a Dél-Alföld.

29 A magyarok bevonulása: Ópusztaszer

Feszty Árpád az 1896-os millenniumi ünnepségekre készített monumentális körképe „A magyarok bejövetele” mindenkit rabul ejt. www.fesztykorkep.hu

30 A hagyma fővárosa: Makó

A **makói hagyma** formáját idéző fürdő épülete a Dél-Alföld egyik jelképe.

31 A ménések otthona: Mezőhegyes

A **Mezőhegyesi Ménesintézet** II. József alapította. Az itt tenyésztett nõi szlófajtarendkívüli munkabírású, nemzetközi hírű ügásló.

32 Vár és fürdő a román határ mentén: Gyula

Erkel Ferenc szülővárosa, kedves utcáival, ó téglavarával, a Százéves Cukrászdájával, finom hústeleivel és a messze földön híres gyógyfürdőjével hívja a látogatót.

Határtalannádasok
www.ferto-hansag.hu

A vízjártapuszták világa
www.kmnp.hu

A homokbuckák birodalma
www.knp.hu

Atökéletessékság
www.hnp.hu

Az élő folyókvadvilága
www.ddnp.hu

Feladatok

- Utazz végig képzeletben az Alföldön Székesfehérvártól Gyuláig, illetve Bajától Záhonyig! Jellemezd azokat a tájakat, amelyeken keresztül utaztál!
- Mely alföldi tájaknak van „párja” a Kisalföldön? Indokold meg kapcsolatukat!

Fogalmak

feltöltődés, hordalékkúp, ártér, lösz, erdős puszta, kultúrtáj, folyószabályozás, homok, tanúhegy, világörökség, óceántól való távolság, medence helyzet; Duna menti síkvidék, Mezőföld, Duna-Tisza közti hátság, Tiszántúl, Győri-medence, Marcal-vidék, Somló, Szigetköz, Rábaköz, Hortobágy, Bodroghoz, Nagykunság, Körös-Máros köze, Kiskunság, Nyírség, Felső-Tisza-vidék

A Dunántúli-középhegység és az Északi-középhegység

	Dunántúli-középhegység	Északi-középhegység
Területe	7 200 km ²	11 400 km ²
Fekvése (helyzete, határai)	a Balatontól északra DNY–ÉK irányban	az ÉNy-i-Kárpátok déli részén, az ország északi határa mentén
Résztájai	Keszthelyi-hegység, Tapolcai-medence, Balaton-felvidék, Bakony, Vértes, Dunazug-hegység (Gerecse, Pilis, Budai-hegység), Velencei-hegység	Visegrádi-hegység, Börzsöny, Cserhát, Mátra, Bükk, Aggteleki-karszt, Cserhát, Eperjes-Tokaji-hegység
Keletkezése	A középidőben felhalmozódott tengeri üledék a kőzetlemezmozgások következtében a kőzetlemezek pereméhez préselődött, majd felgyűrődött. Az így keletkezett hegység a harmadidőszaki kéregmozgások során kialakult törési síkok mentén rögökre darabolódott, a hegységekközött széles völgyek, árkok (Tatai-árok, Móri-árok) tagolják.	A hegvidék vulkanikus tagjai a harmadidőszak elején, az Afrikai- és az Eurázsiai-kőzetlemezek záródása során lejátszódó vulkáni tevékenység során jöttek létre. (A Kárpátok belső vulkáni vonulatának részei.) A hegység üledékes kőzetekből felépülő részei a Dunántúli-középhegység tagjaival együtt keletkeztek, majd az Afrikai- és az Eurázsiai-kőzetlemez összezáródása során „csúsztak” a mai helyükre. A hegységek között folyóvölgyek, vízfolyások által felszabdalt medencék.
Felépítő kőzetei	aközépidőben felhalmozott tengeri üledékből mész-kő, dolomit → karsztos formakincs	
a) mész-kő, dolomit	pl. Keszthelyi-hegység, Bakony, Vértes, Dunazug-hegység + a karsztvíz ivóvízbázis	pl. Cserhát déli része, Bükk, Aggteleki-karszt + Bükk-fennsík, Baradla–Domica-barlang-rendszer
b) bazalt	harmadidőszak végén bazalt vulkanizmus	
c) homokkő	pl. Tapolcai-medence tanúhegyei (Badacsony) + Tihanyi-félsziget	pl. Cserhát (Salgó, Somos-kő, Medves-vidék)
d) homok, lösz	Az óidőben sivatagi környezetben keletkezett a balaton-felvidéki vöröshomokkő .	Negyedidőszaki üledékes kőzetek borítják a folyók által szabdalt dombvidéket, a Cserhátot .
e) gránit	Az óidőben a Variszkuszi-hegység rendszer kiemelkedése idején keletkezett a Velencei-hegység gránitja , amely mára erősen lepusztult.	A harmadidőszak eleji kéregmozgásokat kísérő andezit-riolitos vulkanizmus eredménye a Kárpátok belső vulkáni vonulata (pl. Visegrádi-hegység, Börzsöny, Cserhát keleti része, Mátra, Eperjes-Tokaji-hegység).
f) andezit, riolit		

Hegyvidékeink földrajzi képe

A. Éghajlat

A Dunántúli-középhegység az északnyugati mérsékelt szárazföldi és a déli, délkeleti szárazföldi területek, azaz a nedves kontinentális és a száraz kontinentális éghajlat között húzódó **éghajlatválasztó**. A környezeténél valamelyest hűvösebb és csapadékosabb. Az Északi-középhegység hazánk **leghűvösebb** tája. Éghajlata változatos, Ugyanis a változatos domborzat miatt kis területeken is sajátos, a környezetétől eltérő ún. **mikroklímá** jellemző.

B. Természetes növényzet és talaj

Az éghajlat és a domborzat viszonyokból veznek az **összefüggő erdőségek** kialakulásának. Az alacsonyabb részeket a tölgyesek, a magasabbakon a bükkösök jellemzőek. Az északi-középhegység vonulat hazánk erdőkben leggazdagabb tája. A hegységek napsütötte lejtőin jelentős borvidékek alakultak ki, pl. a tokaji és az egri borvidék. A hegységekben a barna erdő talaja legelterjedtebb. Emellett a mészkő felszíneken több helyen egy vékony, fekete színű, könnyen lepusztuló talajfejlődés is megjelenik: ez a rendzina.

C. Vizek a felszín alatt és felett

A karsztos területek felszín alatti vízfolyásokban szegények: a csapadék nagy része ugyan is a törések, repedések mentén a mélybe szivárog. Az így összegyűlt felszín alatti **karsztvíz** fontoss szerepet játszik az **ivóvízellátásban**. A Dunántúli-középhegység törésekkelt tagolt. Egy törésvonal, az ún. **budai termális vonal** mentén a törés felszínén a Budai-hegység Dunafelőlíperemén a világszerte ismert melegvízű budai gyógyforrások. A középhegység déli keleti oldalán kialakult a negyedidőszak isülyedékben helyezkedik el a **Balaton** és a **Velencei-tó**. Az Északi-középhegység tagjait is folyóvölgyek választják el egymástól. A folyók gyakran ágasmedencéket formálnak keresztül. A leghosszabb Magyarországon eredő folyó a 179 km-es Zagyva.

Mondjátok el a padtársaddal összefüggő mondatokban azokat az információkat, amiket a két nagytájról megtudtatok a táblázat alapján! Bemutatáskor a hallgatók ellenőrzik, és ha szükséges, egészítse ki az információkat! Az első táj bemutatását követően cseréljétek szerepet!

Melyik az uralkodó szélirány a Dunántúlon? Következtess! Melyik oldala csapadékosabb a Dunántúli-középhegységnek: az északnyugati vagy a délkeleti? Válaszodat a munkafüzetben elkészített magyarázó ábrával támaszd alá!

Nézz utána az interneten, hogy milyen szélsőséges időjárási értékek kapcsolódnak az Északi-középhegységhez!

Melyek a leghíresebb budai gyógyfürdők? Nézd meg egy Budapest-térképen, hogy hol helyezkednek el! Milyen jellegzetességet találsz a fekvésükben?

Miért melegszik fel gyorsan a tavaink vize nyáron?

Olvasd le a térképről, hogy mely folyók határolják a Mátrát, a Bükköt és az Eperjes-tokaji-hegységet! Melyik medencén folyik át az Ipoly, illetve a Sajó? Mely városnál torkollik a Tisza a Bodrogra, a Sajó és a Zagyva? A Tisza jobb vagy bal oldali mellékfolyói ezek?

Balaton-felvidéki
Nemzeti Park

www.bfnp.hu

Bükkösök Bércei
www.bnp.hu

A karsztok varázsa
www.anp.hu

Sokszerű harmónia
www.dunai-ypoly.hu